

Den romerska arméns logistik

- utifrån verk av Caesar, Tacitus och Ammianus Marcellinus

Lunds Universitet

Institutionen för arkeologi och antikens historia

Antikens kultur och samhällsliv

C-uppsats

HT 2007

Författare: Sara Holm

Handledare: Örjan Wikander

Abstract

Uppsatsens syfte är att undersöka hur den romerska arméns logistik fungerade och vad för slags mat den romerska legionären åt i fält. Den tidsperiod uppsatsen behandlar är 50 f. Kr, 100 e. Kr och 350/70 e. Kr. Resultatet av uppsatsen är att den romerska arméns logistik byggde till största del på att man antingen förde med sig allt man behövde i fält eller att man samlade proviant allt eftersom man avancerade. Den romerska legionären åt till största del bröd eller gröt gjort på vete eller korn, kött samt grönsaker.

Innehållsförteckning

Förord. S	4
1. Inledning. S.	5
1.1. Presentation av ämne och målsättning. S.	5
1.2. Avgränsningar och materialbeskrivning. S.	5
2. Allmänt om den romerska arméns logistik. S.	6
2.1. Hur man skaffade proviant. S.	6
2.2. Den romerska legionärens ranson. S.	7
3. Analys. S.	10
3.1. Caesar. S.	10
3.2. Tacitus. S.	13
3.3. Ammianus Marcellinus. S.	14
3.4. Likheter och skillnader mellan Caesars, Tacitus och Ammianus Marcellinus beskrivningar samt skillnader och likheter genom kronologin. S.	16
4. Diskussion och slutsatser. S.	18
5. Sammanfattning. S.	24
6. Litteratur- och källförteckning. S.	27

Förord

Skälet till att jag valt att skriva om den romerska arméns logistik är att jag är väldigt fascinerad över att man lyckades försörja så många människor under ofta svåra förhållanden i okända trakter. Det faktum att det romerska riket expanderade så snabbt och över ett så stort område vilade mycket på arméns effektivitet och den effektiviteten baserades till stor del på en väl fungerande logistik. Det är detta jag vill studera närmare och försöka utröna vad det var som gjorde att logistiken fungerade så väl att det var möjligt för romerska legioner att erövra de stora områdena som de gjorde under en relativt kort tidsperiod.

Jag hoppas att du kommer att finna det lika intressant och roande att läsa den här uppsatsen som jag gjorde då jag skrev den.

Sara Holm

Lund 26/11 2007

1. Inledning

1.1. Presentation av ämne och målsättning

Jag har valt att skriva om den romerska arméns logistik gällande mat och vilken typ av mat som man åt i den romerska armén.

Målsättningen är att få fram en god bild av maten och logistiken i den romerska armén, hur man försåg armén med proviant och vad de romerska legionärerna fick att äta samt att utröna vilka likheter och skillnader det finns i beskrivningarna i det skriftliga materialet som jag kommer att använda mig av samt därmed se om det finns skillnader mellan logistiken i armén under olika perioder.

1.2. Avgränsningar och materialbeskrivning

Materialet jag använder mig av är helt och hållet skriftligt. Jag kommer att använda modern litteratur och antika källor. De källor jag kommer att använda är skrifter av Caesar, Tacitus och Ammianus Marcellinus. De tidsperioder som är aktuella är 50 f. Kr, 100 e. Kr och 350/70 e. Kr, dessa är årtalen då skrifterna blev avfattade. Jag har avgränsat min uppsats genom att endast ägna min analys åt dessa skrifter. De verk jag valt är:

Caesar

De bello Gallico

De bello civili

[Caesar]

De bello Alexandrino

De bello Africano

De bello Hispaniensi

Tacitus

Annales

Historiae

Ammianus Marcellinus

2. Allmänt om den romerska arméns logistik

2.1. Hur man skaffade proviant

För det mesta skaffade man proviant genom att sända konvojer mellan arméns läger och en plats där det fanns ett förråd, mestadels en stad eller ett fort. I militära förteckningar och dokument står det nämnt att man skickat ut ett antal soldater och kavallerister för att agera som eskorter till den grupp som gett sig ut för att skaffa proviant till lägret.¹

När man gav sig ut i fält och befann sig i områden som inte låg inom räckvidd för en bas där man hade förråd var man tvungen att antingen upprätta nya baser eller att helt enkelt flytta den befintliga basen närmare armén. Om man avancerade i närheten av en farbar flod eller kust kunde man transportera provianten vattenvägen. Att skicka ut soldater för att skaffa proviant krävde dock att man hade hjälptrupper med, som ovan nämnt, för att eskortera och skydda konvojerna från fientliga attacker. Man fick på grund av detta färre soldater över till egentlig strid.²

Man kunde också föra med sig allt man behövde till armén; utrustning, material och mat för både människor och djur som man inte kunde få tag på i fält. Då blev armén helt självförsörjande och inte bunden till någon form av bas. Det negativa med detta var att man inte kunde avancera lika snabbt som utan förnödenheter och att chanserna för att kunna utmanövrera eller överraska fienden minskade avsevärt.³

Man använde olika packdjur och fordon för att transportera det man behövde. De djur som användes mest var mulor och oxar som drog två- eller fyrhjuliga vagnar. Även hästar kunde användas som drag- och packdjur. Kameler kunde också användas men då endast i Nordafrika och Asien.⁴

En armé som hade fasta läger i olika provinser hade en helt annan förutsättning för logistik än en armé som var ute på fälttåg. I nordöstra England byggdes romerska fort i anslutning till floder och enligt Raymond Selkirks teori "The Piercebridge Formula" var det för att kunna försörja fortet med proviant som transporterades via floden på pråmar. Man konstruerade även

¹ 180 *P. Dura* 82=Fink, RMR 47, papyrus, Dura Europus, e.Kr. 223-5 (utdrag); Campbell 1994, 111-112.

² Goldsworthy 1996, 288.

³ Goldsworthy 1996, 287-288.

⁴ Goldsworthy 1996, 289, 293.

kanaler för att använda dem som hamnar nära fortet vilket gjorde att man kunde transportera last från pråmen till land och tvärtom.⁵

För att försörja fortet i nordöstra England använde man säkerligen en kombination av olika transportmöjligheter som transport till havs, vägar och farbara floder. Material och proviant som kom långväga ifrån transporterades till största delen via havet. Vissa delar av lasten var stora och tunga och var tvungna att föras till fortet med ox-kärror. Dessa föremål var till exempel amforor, tunnor, säd och dylikt. När det gällde lättare material så transporterades det med hjälp av packdjur. Både packdjuren och kärrorna färdades på utmärkta vägar genom landet.⁶

2.2. Den romerska legionärens ranson

Det finns källor angående ransonerna i den romerska armén från 500-talet e. Kr och detta ger en relativ idé om hur den romerska legionärens dagsranson såg ut. Den minsta ransonen som står nämnd är: 1.4 kg bröd, 0.45 kg kött, 1 liter vin och 5 cl olja. Huvudprovianten kom från spannmål. Man fick spannmål, vin, vinäger och även salt då det var goda tider.⁷ Jag har inte funnit någon största ranson i litteraturen eller källorna. Det skulle vara väldigt intressant att få veta hur mycket den största ransonen innehöll eftersom den minsta redan verkar ganska väl tilltagen.

När man var ute i fält ersattes brödet av en slags kaka som kallades *buccellatum* (av latinets *buccella* som betyder "liten munfull") och vinet med vinäger, *acetum*. Om armén fick sitt bröd från säd som armén själv skördade behövdes det omkring 100 spannmålsmått (ca 36,4 liter) säd varje dag till 5000 soldater.

Eftersom man transporterade eller skaffade sig sin proviant i form av säd var man tvungen att även föra med sig kvarnar för att mala säden till mjöl. Bröd höll sig färskt i varmt väder i 4-5 dagar och i kallt 7-8. Tydligt var det vete som var den föredragna typen av säd eftersom man som bestraffningsmetod bytte ut den straffades ranson av vete mot korn.⁸

Köttransonerna kunde föras med i redan beredd form men för det mesta förde man med sig hjordar av levande djur som man sedan slaktade när man var i behov av kött (Tac. *Ann.* XIV

⁵ Anderson 1992, 1.

⁶ Anderson 1992, 87.

⁷ Goldsworthy 1996, 291; Författaren nämner inte originalkällan i texten.

⁸ Ammianus XVII 8,2; Polybius VI 38,3.; Goldsworthy 1996, 291-292; Watson 1969, 126; Webster 1969, 254-255.

24).⁹ På en ranson av 0.45 kg kött per dag och man i en legion på 5000 man konsumerade man 12,5 oxar, 120 får eller 38 grisar varje dag. Detta är enorma kvantiteter och det är endast vad man behöver för att föda *en* legion. För fem legioner behövde man alltså 62,5 oxar, 600 får eller 190 grisar per dag. För exempelvis en vecka behöver man då 437.5 oxar, 4200 får eller 1330 grisar! Man jagade även för att tillgodose sitt behov av kött. Man har funnit ben av ett flertal olika arter på romerska militärlägerplatser i södra Tyskland och Storbritannien. De arter som är mest representerade är olika former av hjortdjur som till exempel rådjur och älg. Vildsvin, björn och hare var också vanliga. Ovanligare arter är utter, säl, val, ekorre och igelkott.¹⁰

Soldaterna kunde även få tillgång till andra typer av mat som vänner och släktingar skickade till dem via post. I ett bevarat brev som en man skickat till sin bror i armén frågar han om brodern fått de femton limpor av bröd som han sänt honom.¹¹

Andra typer av mat och dryck som man har hittat rester av i det arkeologiska materialet är bland annat vin som transporterades i tunnor men tunnorna kunde också innehållit andra typer av mat som till exempel salt, saltat kött, saltad fisk eller fisksås (*garum*). Annan mat som soldaterna i nordöstra England fick att äta var till exempel fikon, vindruvor, linser, dadlar och sviskon. Dessa lyxvaror kom från Italien, Spanien och södra Gallien. Från Spanien fick man också amforor fyllda med oliver och olivolja och, även om man inte har fullständiga bevis, saker som fisksås, vin och färsk/torkad frukt, nötter, peppar, bönor och honung. Man har även hittat en skrivtavla i Vindolanda (romerskt fort i nord-östra England) som informerar om att en soldat skickade femtio ostron till en för oss okänd plats.¹²

De fasta måltider som en romersk legionär fick var en snabb frukost bestående av vatten och bröd och sedan ett lagat mål mat på kvällen som man åt efter att man hade fullgjort sina plikter som till exempel att slå läger efter marschen och utfodra djuren med mera. Man fick sin säd som man malde själv i sin egen grupp som bestod av åtta man. Det var alltså på det viset att man inte hade någon speciell kökspersonal i den romerska armén utan soldaterna förväntades ordna sin egen mat efter att de hade marscherat och rest lägret. Antingen bakade man bröd eller gjorde gröt som nämnts tidigare och till detta åt man också en liten mängd grönsaker eller saltat kött. Nödransonerna som varje legionär fick räckte i tre dagar och bestod

⁹ Goldsworthy 1996, 292-293, som även hänvisar till; Sall. *Jug.* 29, 76, 90; *BG.* 7. 17, 56; *BC.* 1. 48, 52, 3. 49; *BJ* 4. 436

¹⁰ King 1999, 147.

¹¹ Campbell 1994, 117.

¹² Anderson 1992, 59, 62-63.

av de små hårda kakorna gjorda på mjöl och vatten (*buccellatum*), ost och saltat kött.¹³

I det romerska samhället framställdes soldaten vanligtvis som en gourmand eller frossare, ungefär som man brukade framställa munkar under medeltiden. I *Satyricon* bland annat skriver poeten Eumolpus att soldaten vill ha allt gott som jorden producerar för att stilla sin hunger (Petronius *Satyricon* 119, vv. 31-33). Även andra källor nämner soldater som frossar, till exempel nämns det att en vanlig soldat som kommit upp sig kunde dricka 26 liter vin och äta 40 pund kött på en och samma gång (SHA *Duo Maximini* 4.3.). Oratorn Libianus nämner hur den romerska armén förfallit eftersom soldaterna bara driver omkring eller slumrar med magarna fyllda av vin och kött (*Oratio de Patrociniiis* 5). En historia berättar om en centurion som efter att han blivit kristen inte längre slösar bort sin tid med att gå på banketter och att dricka och äta överdådigt. Detta antyder att han inte hade samma vanor som sina soldatkamrater. Dock kunde de antika författarna även ge en helt annan beskrivning av lägerlivet och den mat man åt. Kejsare som till exempel Hadrianus delade den enkla mat som soldaterna åt, det vill säga salt fläskkött, ost, vinäger och vatten (SHA *Hadrianus* 10.2). Caracalla prisas för att ha malt sitt eget mjöl till "kornkakan" som han tillagade på eldens kol och han använde endast det billigaste sakerna som fanns tillgängliga för de allra fattigaste (Herodianos IV 7.5-6).¹⁴

¹³ Wells 2004, 140-141.

¹⁴ Carrié 1993, 119.

3. Analys

3.1 Caesar

Julius Caesars egna skrifter och andras om hans olika fälttåg nämner ofta hur man gick till väga för att försörja legionerna med mat då de var ute i fält. De olika metoder Caesar använde sig av var många och oftast mycket framgångsrika. Många gånger hade livsmedelsförsörjningen en stor påverkan på de taktiska beslut som Caesar som befälhavare fick ta. Exempelvis fattar Caesar beslutet att slå läger på en plats längre ifrån sina fiender, germanerna, för att inte allt för länge vara avskuren från möjligheterna att förse sina legioner med proviant. Han blir även tvungen att strida för att kunna fullfölja arbetet med att anlägga befästningar till lägret eftersom germanska styrkor anföll (Caes. *BGall.* I 49,1-4).

Vid ett tillfälle då fienden behärskade alla vägar och provianteringen förhindrades lät Caesar sina legionärer bygga fartyg för att kunna transportera sina soldater över en flod. Man gjorde så och besatte en höjd nära stranden som han befäste innan fienden märkte det. Sedan förde han dit en legion och lät denna inom loppet av två dagar bygga en bro så att man kunde föra provianten tryggt över floden (Caes. *BCiv.* I 54, Ilerda, Spanien).

Ett gott taktiskt knep var alltså att se till att fienden blev avskuren från sin möjlighet till proviantering. Caesars fiender använde det lika ofta som han själv. Vid ett tillfälle utnyttjade hans fiender det omgivande landskapets trånga pass tillsammans med två härar för att skära av Caesar från hans möjlighet till proviantering (Caes. *BCiv.* I 17, Apulien).

Caesar nämner också olika sätt att transportera proviant. Han nämner att man forslar säd via floden Saône och att hans legioner förses med spannmål av allierade infödda folk, i detta fall haeduerna. Han får också spannmål från folkslagen sekvanerna, leukerna och lingtonerna och han ålägger även vid ett tillfälle allobrogerna att ställa spannmål till legionernas förfogande (Caes. *BGall.* I 16, 1-6; I 28, 3; I 40, 11).

Vid ett tillfälle då det rådde brist på livsmedel fördelade Caesar sina legioner på fler folkstammar än förut för att lösa frågan om spannmålsbrist. Ibland kunde hans allierade inte hjälpa till med att tillhandahålla proviant. Ett exempel är då en översvämning gjorde att Caesars allierade inte kunde komma fram till legionerna och ej heller kunde den stora mängden förnödenheter från Italien och Gallien komma fram till lägret. Samtidigt var säden nästan slut i förråden och det fanns ingen ny mogen säd på fälten. Alla städer var redan

utplundrade av Caesars fiender så det fanns ingen chans att få tillgång till mat därifrån. Caesar försökte då reparera broarna men det tillät inte vattenmassorna samtidigt blev de attackerade av fientliga trupper på andra sidan standen (Caes. *BGall.* V 24, 1; *BCiv.* I 48, 50).

Vägarna användes också för att transportera förnödenheter på. Caesar nämner att hans legioner vid ett tillfälle blev avskurna från möjligheterna att få proviant och andra förnödenheter utifrån på grund av att fientliga galler spärrat vägarna. Han nämner även vid ett annat tillfälle att det var problem med att skaffa proviant eftersom fienden utförde vidsträckta expeditioner och besatte vägarna (Caes. *BGall.* III 3,2; III 23, 7).

Då Caesar stred mot Vercingetorix blev de soldater Caesar sänt ut för att skaffa spannmål och foder ständigt utsatta för attacker av Vercingetorix' trupper och de tvingades att ge sig allt längre ut från lägret i spridda grupper och att gå ut på obestämda tider och på olika vägar (Caes. *BGall.* VII 16, 3).

Man skaffade även livsmedel från olika städer. Caesar tågar bland annat mot haeduernas rikaste stad Bibracte för att ordna proviant där. Det var extra bråttom eftersom det endast var två dagar kvar tills manskapet skulle få sina ransoner utdelade. Caesar fick även i all hast marschera mot staden Vesontio för att förhindra att den föll i fiendernas händer eftersom det fanns en riklig tillgång på krigsförråd i staden. Han stannar i några dagar efter att han anlant till staden för att fylla på sina livsmedelsförråd (Caes. *BGall.* I 23, 1-2; I 38, 1-3; I 39, 1).

Det nämns också att Caesar fick bud från remerna att de ville hjälpa romarna med provianttillförseln genom att släppa in dem i sina städer. Caesar kunde även stanna flera dagar i en och samma stad på grund av att man funnit ett stort förråd med spannmål. Detta skedde i Avaricum där han stannade en längre tid för att låta sina trupper vila upp sig efter en synnerligen svår belägring (Caes. *BGall.* II 3, 1-3; VII 32, 1).

Man använde även städer för att lägga upp spannmålsförråd i. Ett exempel var staden Massilia, där befälhavaren Domitius lade all spannmål man kom över i stadens förråd och även övriga livsmedel sparades för möjlig kommande belägring (Caes. *BCiv.* I 36).

Andra sätt för Caesar att skaffa proviant till sina legioner var att skicka ut grupper av soldater för att skaffa spannmål från landsbygden till lägret. Han skickade även ut, då det var brist på spannmål, prefekter och krigstribuner till de angränsande folken för att ordna med livsmedelsleveranser (Caes. *BGall.* III 7, 3; IV 31, 2).

Även regelrätt plundring användes för att skaffa proviant. Caesar nämner att man i byar försåg sig med boskap som man ibland slaktade, ibland förde med sig levande och att man förbrukade säden på åkrarna för att föda både människor och djur (Caes. *BGall.* VI 43, 2). Pompejus gjorde en liknande räd och plundrade parthinerna och samlade ihop all deras säd

efter att ha sökt igenom deras hus (Caes. *BCiv.* III 42).

När Caesar, då han befann sig i Afrika, fick reda på att man på landsbygden hade hemliga förråd av säd gömda lät han två legioner och ett antal kavallerister ge sig iväg för att beslagta säden. Vid ett annat tillfälle nämns det att Caesar själv följde med på proviantexpeditionerna. När hans legioner hade slagit läger vid staden Aggar gav Caesar sig ut med delar av sin armé för att skaffa fram proviant och kom tillbaka med en stor kvantitet korn, olja, vin och fikon samt lite vete ([Caes.] *BAfr.* 65, 67).

Vid vissa tillfällen var livsmedelssituationen väldigt prekär och ibland saknade soldaterna helt och hållet spannmål av någon form. Då fick de hålla hungern borta med småboskap som de fann i avlägsna byar (Caes. *BGall.* VII 17, 3).

Vid andra tillfällen nämns det, att man för att hålla den värsta hungersnöden borta, även åt korn, olika baljväxter och, som ovan nämnt, kött. När Caesar låg i konflikt med Pompejus hittade Caesars soldater en form av rot som kallades *chara* och av denna kunde man göra en typ av brödkakor och blanda med mjölk när det var ont om mat (Caes. *BCiv.* III 47-48).

Ibland sände Caesar bud till närbelägna provinser för att få förnödenheter och spannmål sänt till sina legioner. Ett exempel är då han skickade bud till bland annat Sardinien efter spannmål då han befann sig i Nordafrika. Dock fanns det risker med detta; ett exempel är att skeppen som skulle transportera spannmål från Sicilien och Sardinien till Caesar inte kunde ge sig ut på havet på grund av årstidens dåliga väder. Eftersom det knappt fanns någon säd tillhanda fick legionärerna samla tång, rengöra den med färskvatten och ge den till sina hästar och packdjur för att hålla dem vid liv (Caes. *BAfr.* 8, 24).

Ibland användes mat som belöning. Caesar nämner att han belönat en kohort i en av sina legioner med bland annat spannmål och livsmedel för tapperhet i strid (Caes. *BCiv.* III 53).

Caesar nämner ett tillfälle då brist på och problem med mat och försörjningen till och med kunde leda till att soldater deserterade. I detta fall var det till Caesars fördel eftersom fiendesoldater från hjälptrupperna gick över till hans legioner på grund av att de saknade säd eftersom de inte kunnat bära med sig tillräckligt då de inte var starka och uthålliga nog (Caes. *BCiv.* I 78).

3.2. Tacitus

Tacitus' verk innefattar mycket mer än bara beskrivningar av slag och krig men han nämner i relativt stor utsträckning logistiken och maten i den romerska armén. Han nämner att soldaterna ibland fick för mycket att äta, så mycket att de var ganska odugliga i strid. I detta fallet, innan de skulle storma Placentia, hade de fått för mycket mat och vin och stred inte alls som en legion med erfarna veteraner borde ha gjort (Tac. *Hist.* II 21).

Arméns förråd kunde även fyllas med hjälp av privata och offentliga resurser. Tacitus nämner att romarna har ett stort övertag tack vare detta eftersom stor tillgång till resurser kan vara mycket bättre än vapen i vissa fall (Tac. *Hist.* II 32).

Man samlade proviant allt eftersom man avancerade med armén. Tacitus nämner att man till och med i sitt eget land faktiskt plundrar landsbygden som om befolkningen var fiender. Både städer och bönders fält berövades sin säd av den frammarscherande armén (Tac. *Hist.* II 87.).

Tacitus nämner att soldaterna fick tillagade ransoner, alltså varm mat, dock beskriver han inte vad för slags mat som dessa bestod av (Tac. *Hist.* II 88). Han nämner även en speciell företeelse då boende i en stad går ut till slagfältet och precis vid stridslinjen delar ut mat till soldaterna. Tacitus nämner att vissa till och med blev dödade då de delade ut maten (Tac. *Hist.* III 32).

Tillgången på mat var säkerligen mycket viktig för moralen och Tacitus nämner ett tal som befälhavaren Vocula håller till sina trupper i Novaesium i Gallien. Där nämner han bland annat att de inte bara har vapen, män, starka fortifikationer utan också säd och förnödenheter som kommer att räcka för ett krig oavsett längd (Tac. *Hist.* IV 58).

Man kunde definitivt inte vara kräsen som legionär i den romerska armén. Tacitus skriver om ett tillfälle då soldaternas ransoner var indränkta i blod och dy efter en strid och att de trots detta åt av maten eftersom de inte fick någon annan (Tac. *Ann.* I 65).

Tacitus berättar även om en annan svår situation som Germanicus och hans här hamnade i. Under en storm då flottan var på väg på floden Elbe mot havet blev fartygen illa åtgångna och man var tvungen att kasta hästar, boskap och packning överbord för att lätta skroven då de slog läck. Vissa fartyg förläste och de överlevande hamnade på folktomma öar utan tillgång till mat och de svält ihjäl om de inte hade "turen" att livnära sig på ilandflutna hästkadaver (Tac. *Ann.* II 23-24).

Tacitus nämner också att man då svält var förestående när säden tagit slut fick livnära sig på kött fast då inte lika dramatiskt som ilandflutna kadaver (Tac. *Ann.* XIV 24).

Transporter av proviant nämns av Tacitus när han beskriver en jättelik karavan av kameler lastade med säd som följer armén, i detta fallet befann man sig i Armenien under 60-talet e.Kr (Tac. *Ann.* XV 12).

3.3. Ammianus Marcellinus

Ammianus skriver relativt mycket om den romerska armén i krig och hur fälttågen gick till. Han nämner att romerska legioner då de var på gränsen till allvarlig svält tog sig mot en stad som man visste hade goda förråd av mat eftersom denna mat behövdes för att föda de trupper som försvarade området (Amm. Marc. XIV 2, 13).

Problemen med logistiken nämns också av Ammianus. Han skriver om det problem som uppstod för de romerska legionerna då fienden, ett folkslag kallat Isaurierna, erövrade ett antal lastfartyg som var lastade med säd till de romerska legionerna som transporterats via flodtrafik och nu hotade svält de romerska soldaterna (Amm. Marc. XIV 2, 19).

Andra problem med försörjningen kunde orsakas av väder. Ammianus nämner att flodtransporter av säd hindrades på grund av kraftiga vårregn och floder som svämmat över. Detta försenade självklart avancemanget för armén (Amm. Marc. XIV 10, 2).

Ammianus nämner också att man skickade ut soldater för att samla in säd till proviant. Denna säd samlade man in från fiendens sädesfält under relativt stor risk både för öppet anfall och för att utsättas för bakhåll (Amm. Marc. XVI 11, 11, 14).

Även plundring nämns av Ammianus, bland annat nämner han en armé som marscherar igenom landsbygden helt utan att möta motstånd och plundrar gårdar som var rika på säd och boskap (Amm. Marc. XVII 1, 7). I ett annat fall plundrar romerska soldater sädesfält och områdena runt dessa och får ett så gott byte av god mat att de äter så mycket att de förlorar sin vigör (Amm. Marc. XXI 12, 15). Det är intressant att påpeka att för mycket mat är lika illa som för lite eftersom det tydligen gjorde soldaterna sämre på att strida.

Efter att man plundrat fält satte man också ibland eld på dem för att hindra att fienden kunde ta till vara på det lilla som fanns kvar. Detta hände bland annat när romerska soldater i Assyrien vid ett tillfälle plundrade fält där man odlade olika sorters frukter (Amm. Marc. XXIV 1, 14). Ammianus berättar bland annat också om att romerska legioner på frammarsch förser sig med frukter från palmer som man kan göra vin av (troligen dadlar) (Amm. Marc. XXIV 12-14).

Man kunde också få hjälp med logistiken genom att en fiende ville sluta fred eller ordna

med ett vapenstillestånd. Ammianus nämner en händelse då en fientlig kung från en av stammarna i Germanien vill sluta fred. Då blir ett av fredsvillkoren att de ska hjälpa till att försörja de soldater som fanns i staden som man hade stridit om (Amm. Marc. XVII 1, 13). Även en annan kung, Suomarius, kung över Alamanni, fick ungefär samma fredsvillkor som innefattade att man skulle bistå de romerska legionerna med säd när de så behövde och bad om det (Amm. Marc. XVII 10, 3-4).

Ibland kunde det till och med vara så att man som befälhavare var tvungen att ta beslut som direkt hade anslutning till logistiken. Ammianus nämner en händelse då man inte kunde ge sig ut i fält eftersom man inte hade tillräckligt med proviant och att man var tvungen att vänta på nya leveranser som skulle komma under den milda sommaren. Men befälhavaren Julianus Caesar bestämmer sig ändå för att avancera med sina trupper för att kunna överraska fienden. Han ordnar det så att han tar proviant från vinterförrådet och låter soldaterna transportera provianten i sina egna packningar (Amm. Marc. XVII 8, 1-2).

Vissa gånger kunde felräkningar av antalet ransoner och hur mycket proviant som behövdes leda till riktigt allvarliga händelser. Ammianus nämner en händelse då man hade räknat med att ransoner för 17 dagar skulle räcka och att man skulle kunna fylla på dem när man nådde fram till en av de baser man hade i olika städer men det visade sig att skörden inte var mogen än och man kunde inte finna mat någonstans. Detta ledde till att soldaterna blev så arga att de började förolämpa sin befälhavare Julianus Caesar mycket grovt (Amm. Marc. XVII 9, 2-3).

Man kunde också råka ut för svält när fienden bränt åkrar och gårdar innan de lämnade området. Ammianus berättar om ett tillfälle då all säd och allt foder blivit bränt och soldaterna saknade tillräckligt med mat. Då försåg man dem med mat från generalernas och tribunernas packdjur. Till och med kejsaren, Julianus, åt en inte alltför mättande gröt och lät istället sina soldater få vad de behövde (Amm. Marc. XXV 2, 1-2).

En annan historia om svår svält är då den romerska armén på väg mot Mesopotamien lider så svår nöd att den får livnära sig på växter av olika slag, som inte är av den mest välsmakande sorten, som till exempel åbrodd, malört och stor ormrot. De tvingas även slakta kameler och andra packdjur för att få tillgång till föda. Ammianus skriver att det var så pass illa att man, om man inte haft tillgång till köttet från packdjuren skulle ha fått äta köttet från människolik och när man fick tag i lite mjöl, vilket dock var oerhört liten chans, betalade man gladeligen tio guldmynt för det och detta ansågs som ett mycket billigt pris (Amm. Marc. XXV 8, 6, 15).

Ammianus nämner också olika platser som man får sin säd ifrån. Han skriver om när

romerska legioner återuppbygger och restaurerar städer i Germanien för att kunna lagra säd som man fick transporterad till sig från Britannien (Amm. Marc. XVIII 2, 3).

En intressant historia som nämns är när den romerska kejsaren Jovianus, 363 e.Kr, inspekterar de romerska soldaternas ransoner, något som de romerska kejsarna ofta gjorde. Detta gjorde man tydligen för att se till att soldaterna fick ordentlig mat (Amm. Marc. XXI 16, 21, se även; SHA, *Hadr.* 11, 1; *Alex. Sev.* XV 5).

Ammianus nämner också vid ett tillfälle att kameler användes som packdjur för att transportera proviant till armén. I detta fallet är det fråga om en karavan bestående av det otroliga antalet av 4000 kameler (Amm. Marc. XXVIII 6, 5).

3.4. Likheter och skillnader mellan Caesars, Tacitus och Ammianus Marcellinus beskrivningar samt skillnader och likheter under olika perioder och förutsättningar för författarna

De likheter och skillnader som finns mellan Caesars, Tacitus' och Ammianus Marcellinus' beskrivningar gällande den romerska arméns logistik är många. Skillnaderna är det som är störst anser jag, eftersom Tacitus verk inte är endast utpräglade beskrivningar av krig och fälttåg och han tar därför inte upp arméns logistik på samma vis som Caesar gör. Caesars beskrivningar av logistiken är avsevärt mer detaljerade och oftare förekommande än Tacitus. Detta tror jag beror på att Caesar var en utpräglad fältherre som hade upplevt mycket av det svåra fältlivet och därför visste hur viktigt det faktiskt var att ordna med försörjningen av mat till sina legioner. Om detta inte lyckades var kriget så gott som förlorat.

Jag tror dock att Tacitus var väl medveten om detta och hur viktigt det var, men eftersom han inte hade samma erfarenhet och upplevelser av att vara en fältherre i krig så tar han inte upp detta lika mycket som Caesar gör. Caesar tar också upp hur logistiken påverkar de taktiska beslut en fältherre måste göra; detta gör inte Tacitus i samma utsträckning. Han ger heller inte lika detaljerade beskrivningar gällande vilken typ av mat man har tillgång till i armén.

Likheter finns även om de inte är många. En av dem är att båda författarna tar upp hur vissa transporter av provianten sker, diverse svårigheter man kan råka ut för och att man samlar proviant från landsbygden allteftersom man avancerar. Där slutar dock likheterna anser jag, och dessutom tror jag att Tacitus inte riktigt sett arméns logistik som en viktig

företeelse att ägna mycket uppmärksamhet åt till skillnad från vad Caesar gjorde.

Vad gäller Ammianus så är hans beskrivningar mer lika Caesars än Tacitus' men de är dock inte lika informativa som Caesars. Logistiken nämns mest i förbigående och man får som läsare inte en lika god bild av logistiken som när man läser Caesar; detsamma gäller för Tacitus' beskrivningar. Detta tror jag beror på samma företeelse som hos Tacitus, det att Ammianus inte är en fältherre som Caesar var och därför tar han inte upp logistiken ingående.

När det gäller förändringen av logistiken i den romerska armén genom de olika perioderna kan jag inte se förändringar av särskilt stora mått, i alla fall inte utifrån de beskrivningar jag läst. Man använder samma metoder för transport, metoder för att anskaffa proviant och samma typ av mat under hela perioden.

Det var helt enkelt så att skillnaderna i beskrivningarna beror på det som författarna själva upplevt och det de vet. Deras erfarenheter och upplevelser är det som vi får veta och hur de behandlar logistiken och maten i armén i sina texter. Detta är en viktig aspekt av det vi vet om den romerska arméns logistik, det vi får veta är helt enkelt det som författarna upplevt och detta i sin tur gör att texterna är subjektiva och det är något som man måste ta i beaktande.

4. Diskussion och slutsatser

Det mest intressanta med den romerska arméns logistik, enligt mig, är att den utgör en så stor del av hela arméns ryggrad. Utan en väl fungerande logistik skulle det vara praktiskt taget omöjligt att bedriva ett militärt fälttåg. Om inte noggrann planering vidtogs gällande hur man skulle tillgodose det stora behovet av föda för både människor och djur kunde detta slå tillbaka på de strategiska beslut man fattade och skulle komma att fatta i framtiden.

Det som jag lagt märke till när jag läst källorna, särskilt Caesar, är att man som fältherre måste besitta en mycket god kunskap om hur man sköter sin armés logistik. Det är därför, enligt mig, som Caesar så ofta och utpräglat nämner och beskriver logistikens olika former och hur man går tillväga för att tillgodose de behov som armén har.

En romersk soldats ranson för dagen varierade självklart utifrån situationen och beroende på vad man hade att tillgå, men i grunden fick en legionär säd, kött, vin och olja. Att man fick vin att dricka handlar säkert mest om att vinet var en stor del av den romerska kulturen men kanske gav man också soldaterna vin för att hålla humöret, moralen och modet uppe. Man kanske till och med ökade ransonen på vin då det var extra svårt för soldaterna för att muntra upp dem lite, men det var självklart mycket viktigt att se till att soldaterna inte fick för mycket vin, anser jag, för druckna soldater är inget man vill ha i sin legion. Tacitus nämner vid ett tillfälle att soldaterna fick tag i för mycket tung mat och vin och blev alldeles odugliga för strid och inte alls uppförde sig som veteraner i den romerska armén. Detta visar att även de bästa av de bästa kunde brista lite i moralen och självbehärsningen.

När det gäller de olika typer av mat man åt i den romerska armén är basen säden och det bröd man tillverkar av den. Vete var det klart populäraste sädesslaget men även korn användes, även om det inte var lika populärt. Kött var något som man helst inte hade som huvudproviant, något som för mig som nutida människa är underligt eftersom man tycker att kött borde vara mer åtråvärt för en soldat i ständig rörelse än bröd.

Att bröd var det man helst ville äta som soldat berodde dock säkert på att man i det romerska samhället hade bröd som huvuddel av kosten även i det civila. Det kan också vara att man kanske blir mer däst och slö av mycket protein i kosten än vad man blir av kolhydrater. Kolhydrater ger också snabbare energi än vad protein gör, så vitt jag vet; detta var man kanske medveten om även under antiken.

Det kanske var så enkelt att det var mycket mer praktiskt att tillreda säden än vad det var att göra köttet redo för förtäring. Man kunde av säden baka små kakor som var lätta att ta med

sig och höll sig längre än vad kött gjorde. Dessutom kunde man även snabbt göra gröt av säden genom att tillsätta vatten, en slags antik snabbmat om man så vill.

Att den romerska soldaten endast verkade ha två fasta mål om dagen, frukost och kvällsmål, gör mig väldigt förvånad. Detta eftersom en människa som är så extremt aktiv fysiskt som en legionär i fält enligt mig skulle behöva ännu mer mat varje dag för att kunna orka med långa snabba marscher och det hårda arbetet med att upprätta läger som var vardagen för en soldat i fält. Att klara sig på vatten och bröd hela dagen fram tills det var dags att slå läger måste ha varit mycket svårt för soldaterna. Kanske var det så att man under pågående marsch åt små bitar av saltat kött eller liknande för att hålla ångan uppe. Detta tror jag nog att man var tvungen att göra, annars hade soldaternas energi snabbt tagit slut. Men det kan ändå inte ha varit mycket man fick i sig som legionär i den romerska armén och detta är något som imponerar mycket på mig. Att människor kan drivas så pass hårt med så pass lite mat i magen och ändå klara av att utföra sina plikter tycker jag är imponerande. Detta vittnar om de romerska legionärernas goda disciplin och styrka.

Det nämns även andra sidor av soldaternas matvanor i källorna. Att romerska soldater oftast framställdes som frossare förvånar mig. Det skrivs om hur de frossar och slöar och de beter sig inte alls som soldater borde göra. Det verkar som om soldaterna så fort de får chansen äter som galningar. Detta kanske kan förklaras med att de inte fått särskilt mycket mat annars. Det kanske helt enkelt var så att man passade på närhelst man fick chansen att äta mycket. Detta kan jag förstå eftersom maten i fält inte var någon festmat och man blev säkert inte särskilt mätt på den om man var en fysiskt aktiv soldat. Det påpekas också relativt ofta i källorna att det inte alls är bra att ge soldaterna för mycket mat lika mycket som det är dåligt att ge dem för lite. Det verkar som om man ansåg att lagom var bäst och att det var viktigt för moralen att soldaterna inte svält men också att det var precis lika viktigt att se till så att de inte åt för mycket och blev slöa och på så sätt uppvisade bristande moral.

Något jag också finner intressant är det faktum att man inte var särskilt förtjusta i korn utan istället helst av allt ville äta vete. Man åt korn nästan bara då man stod inför svält och till och med riktigt allvarlig svält. Detta är svårt för mig som modern människa att förstå, kanske eftersom jag inte blivit uppfostrad till att anse vissa livsmedel vara mindervärdiga eller mindre fina. I det romerska samhället såg man korn som något mindre fint och man hade vete som förstahandsval, i alla fall inom de högre samhällsklasserna. Detta synsätt verkar ha spridit sig till den romerska armén, kanske genom befälen och generalerna som kom från de högre samhällsskikten. En romersk soldat måste helt enkelt äta vad han får oavsett om det var korn eller vete just för att hålla sig stark och för att den framtida försörjningen för armén kunde

vara osäker, speciellt om man befann sig i ett främmande land.

Ibland var svält ett faktum för en romersk legionär och då man befann sig i främmande land och saknade mat fanns det inte mycket mer att göra än att äta det man kom över. Detta måste varit en påfrestande företeelse för både soldater och befälhavare. Ur en soldats synpunkt måste det ha varit svårt att hålla moralen uppe eftersom man både var hungrig och kanske tappade tilltron till sin general eftersom denne inte kunde ordna fram den mat som behövdes åt hans soldater. Vetskapen om att det fanns en risk för regelrätt desertering eller myteri måste varit hemsk att besitta för en befälhavare och det var inte konstigt, enligt mig, om moralen sjönk, både hos soldater och befäl. De olika typer av föda som nämns när svälten slår till är allt mellan himmel och jord och det värsta som jag påträffat i källorna är att skeppsbrutna soldater tvingades äta hästkadaver för att överleva.

Det kunde också bli så allvarligt att soldater till och med deserterar på grund av att man inte har tillräckligt med mat. Caesar nämner att fiendesoldater, då de led av svår svält gick över till hans legioner. Bristen på mat kom sig av att soldaterna inte var starka nog för att bära med sig tillräckligt mycket proviant så att det skulle räcka länge nog. Det måste varit viktigt att man som soldat kunde klara av att bära tunga packningar med proviant om det var nödvändigt, som till exempel i de fall då man inte hade tillgång till packdjur då man kanske varit tvungen att slakta djuren för att få mat. Det verkar som om även soldaterna var en stor del av logistikapparaten om det var så att man inte hade annat att tillgå. Därför var soldaternas styrka och uthållighet en mycket viktig del av logistiken i den romerska armén.

Uppfinningsrikedomen när det gällde att hitta mat och lösa situationer då det var svält var väldigt stor. Det nämns i källorna att man tog till allt från växter som malört och en rot som kallades chara som man blandade i mjölk till att man slaktade sina packdjur och åt dem. Detta var självklart inte något som man helst gjorde men då nöden krävde det var man helt enkelt tvungen. Det nämns också i källorna att man då man inte hade mat till sina djur tog tång och sköljde den i färskvatten och gav den till djuren för att de skulle klara sig. Jag tror dock att brist på "romersk mat" gjorde att man tvingades lära sig massor av nya lösningar för att klara sig som kunde komma väl till pass i framtiden. Ett öppet sinne eller i detta fall kanske mer ren desperation kunde visa sig vara något bra eftersom man tvingades prova på nya saker för att överleva. Ett exempel är roten chara som man blandade med mjölk och bakade ett slags bröd av. Detta hade man inte behövt lära sig om man inte hade haft ont om mat. Jag tror att man sedan använde denna kunskap i framtiden då man befann sig i samma situation och ännu bättre om man befann sig i samma område igen.

Vikten av att anpassa sig efter terrängen och vad landskapet som man befinner sig i har att

erbjuda och att hålla sig à jour med var det möjligen kunde finnas proviant var stor. När man väl fick reda på var man kunde få tag i en större kvantitet med proviant kunde detta säkerligen ge en stor strategisk fördel gentemot fienden. Att ha goda kontakter med sina allierade i trakten man befann sig i kunde också hjälpa till i sökandet efter proviant. Jag fick intrycket av att det var en mycket viktig del av logistiken att man hade ett större antal allierade folkslag, städer eller stammar som kunde tillgodose behovet av säd till legionerna. Särskilt Caesar nämner detta under sina erövringståg i Gallien och en vänligt sinnad civilbefolkning och allierade lokala härskare måste varit viktigt för de romerska generalerna då de avancerade genom olika områden.

De olika typer av logistikmetoder som man kunde använda var olika effektiva beroende på vilka egenskaper man ville att armén skulle ha. Man kunde använda sig av metoden att skaffa sig proviant allt eftersom man avancerade, det vill säga att man antingen plundrade landsbygden/städer, sände konvojer med soldater fram och tillbaka mellan baser och lägret eller att man upprättade/flyttade baser allt eftersom man avancerade. Detta gjorde att armén var snabbare och mer mobil och lättare kunde överraska fienden i fält. Dock var det oerhört riskabelt att förlita sig på att det skulle finnas tillräckligt med mat på alla platser man tog sig till. Självklart kunde fienden bränna allt ätbart för att förhindra att man fick tillgång till mat eller så kunde torka eller någon annan svårighet drabbat landet när man kom dit och ingen mat finns att finna på grund av detta. Samtidigt hade man färre soldater kvar till strid eftersom man skickade ut konvojer till baserna och dessa behövde också skydd då de gav sig ut på expedition.

En lätt snabb armé som samlar proviant allt eftersom lämpar sig, enligt mig, bäst för ett snabbt invasionskrig eller liknande eftersom man i grunden har intentionen att ta sig snabbt in och klara av uppdraget på snabbast möjliga tid.

Den andra typen av metod för logistik var att man tog med sig allt man behövde med packdjur eller soldater som bärare. Detta innebar självklart att trossen blev väldigt stor och detta bidrog i sin tur till att armén var långsam och inte kunde avancera snabbt för att till exempel manövrera runt fienden snabbt utan att bli upptäckt. Denna form av logistik passade mer till den form av krig då man kunde välja sina slag och hade fördelen med antal eller teknik på sin sida, som exempelvis Caesar hade för den mesta av tiden under sitt erövringståg i Gallien.

Soldater som tillbringade hela sin tid på garnisonen som det var då man var permanent stationerad i en viss provins hade det väldigt mycket lättare än sina kamrater som var ute på fälttåg detta eftersom det var mycket lättare att förse forten med proviant eftersom de alltid

var stationära. Man hade möjlighet att bygga kanaler, hamnar, vägar och liknande som underlättade logistiken. Samtidigt måste man, enligt mig, behövt mindre mat eftersom en soldat som tillbringar all sin tid på samma plats inte behöver lika mycket energitillskott och därför inte lika mycket mat som en soldat som är i nästan ständig rörelse och hårda marscher som en soldat på fälttåg är. Därför behövdes det inte lika mycket resurser för att transportera och förse ett fort med proviant.

Vad gäller skillnaderna och likheterna mellan källorna anser jag dessa var mycket intressanta. Det faktum att man nästan direkt kan märka vem av författarna som haft direkt kontakt med det militära livet är mycket påtagligt. Caesar är självklart den av författarna som mest ingående behandlar logistiken och detta anser jag ha sin förklaring i att han levt som soldat och visste hur viktigt det var att se till att man försåg sin armé med ordentligt med mat. Tacitus är sämst på att nämna logistiken och när han väl gör det är det mer som att han tar upp den i form av anekdoter eller då det var en del av en annan, kanske enligt honom, viktigare händelse. Ammianus tar upp logistiken bättre än Tacitus, detta kanske för att han funnit det mer intressant eller att han på ett annat sätt än Tacitus förstod att det var en så pass stor del av krigsföringen och därför tog upp det på grund av det. Det är så att texternas innehåll är påverkade och styrda av författarnas egna upplevelser och erfarenheter. Om man inte hade upplevt ett verkligt krig eller på något annat sätt tagit del av armélivet är det självklart att man har en annan bild av logistiken och vikten av den än om man varit en general eller soldat. De skriver ned vad de vet om det och inget mer och detta påverkar självklart den information och bild som vi idag får av logistiken.

Genom de olika perioderna i de källor jag studerat har logistiken inte förändrats alls enligt min mening. Transporterna går till på samma vis via vägar, hav och floder. Man använder sig av samma sorts pack- och dragdjur och äter detsamma som förut. Säd är genom hela perioden det populäraste födoämnet för soldaterna. Jag anser inte detta vara konstigt eftersom den romerska arméns logistik är mycket välutvecklad och det fanns därför inte någon anledning att förändra den eftersom den bevisligen fungerade alldeles utmärkt. Man lyckades förse alla sina trupper så pass väl att man kunde bedriva erövringskrig och slå ner uppror eller liknande.

Att det var viktigt för en general att hans soldater hade ordentligt med mat kan man förstå men det var till och med så att de romerska kejsarna såg till att soldaterna i legionerna fick den mat de behövde. Kejsarna fick regelbundet prover av de romerska legionärernas ransoner för att kunna kontrollera att soldaternas mat var ordentlig. Detta anser jag visa hur viktigt det styrande skiktet tyckte att det var att legionerna var välfödda. Om kejsarna förstod vikten av en smidig logistik kan jag inte bedöma men att man tog sig tid till att inspektera kvalitén på

ransonerna anser jag visa att man brydde sig om sina soldater och det kanske också gjorde att man tog steg för att göra logistiken inom armén ännu mer effektiv.

Ibland kunde man som general vara tvungen att ta beslut gällande logistiken som var mycket riskabla. Exempelvis kunde man tvingas att avancera utan tillräckligt med proviant och hoppas på att man skulle hinna fram till områden och städer där proviant fanns. Om man inte hann fram i tid eller om det inte fanns tillräckligt med mat på den plats man avancerade mot drabbades man högst sannolikt av svält.

Ibland kunde man få fram proviant på andra sätt, i vissa fall genom fredsvillkor eller liknande. Ammianus nämner till exempel att man när man slöt fred med en fientlig stam begärde som ett av villkoren att stammen skulle förse de romerska legionerna med proviant när de behövde det. Detta var säkerligen ett oerhört effektivt sätt att få tag i proviant om inget annat fanns att tillgå.

Oftast då man gav sig ut på erövringståg skaffade man sin proviant genom att helt enkelt plundra den omgivande landsbygden på vad den hade att erbjuda. Man intog också städer för att kunna ta del av dess förråd av spannmål och liknande. Detta kunde ibland fienden förhindra genom att bränna alla åkrar och förråd innan man gav sig av för att se till att de romerska legionerna inte kunde använda sig av maten.¹⁵ Detta kunde självklart vara fullständigt förödande för armén. Dock verkade det inte ha varit ett så stort problem, i alla fall inte i de källor jag studerat. Detta kanske berodde på att man som Caesar hade en god kontakt med olika folkslag i dessa områden eller i närheten av dessa redan från början. Om man hade så pass goda kontakter och allierade så kunde man klara av när fienden brände sina åkrar och förråd.

När fienden flydde tog de säkert med sig så mycket av maten de kunde innan de brände resten. Då kanske en romersk general kunde ta beslutet att, om han visste att man kunde klara av en konfrontation, öka tempot och försökte hinna ifatt de flyende för att erövra provianten som de tagit med sig om inget annat alternativ fanns. Dock fanns det säkert en risk att man när man kommit fram och fått tag i maten fann att den inte räckte eller att den kanske helt var slut och då hade man förlorat mycket energi på en helt onödig marsch. Men samtidigt kunde man ha turen på sin sida och hinna fram till en region som inte fienden hunnit bränna och då kunde man återigen fylla sina förråd. I detta fall fick man helt enkelt ta risken och hoppas på det bästa.

¹⁵ Andra exempel på detta är då både Napoleon och Hitler invaderade Ryssland och råkade ut för samma sak, ”den brända jordens taktik”.

Man kunde också få mat skickad till sig av släktingar och vänner. Det har hittats brev där man får reda på att släktingar skickade bröd och annat till sina nära och kära som var soldater stationerade i provinser runtom i riket. Detta är något som jag tycker är väldigt intressant och roande eftersom det får dessa människor som levde för så länge sedan att komma till liv på ett helt annat sätt. De gjorde precis som vi gör idag, när någon som vi älskar befinner sig långt borta och man inte riktigt vet hur de har det så vill man att de ska ha det så bra som möjligt och därför skickar man olika saker som de skulle kunna behöva. Det måste ha varit härligt för soldaterna när de fick brev från sina släktingar och vänner, speciellt om det innehöll något extra som till exempel bröd eller andra gåvor. Det måste ha lyst upp deras dag där de satt i lägret och väntade på nästa slag.

5. Sammanfattning

Det nämns i källorna att man som fältherre var extremt beroende rent strategiskt av att logistiken fungerade som den skulle. En del av den militära strategin var att man antingen såg till att fienden skars av från sin proviantförsörjning eller att man valde lägerplats eller liknande så att man kunde underlätta sin egen provianttillförsel. De olika möjligheter att transportera provianten var via land- flod- och kustvägar. När man transporterade provianten via landvägen använde man sig av olika packdjur och även sina egna soldater som bärare. De djur som nämns i källorna som jag studerat är vanligtvis hästar och kameler men det nämns även mulor och packåsnor i andra källor.

Den viktigaste maten för en soldat var säden och det som man tillverkade av den, det vill säga bröd, kakor eller gröt. Det mest populära sädesslaget var vete men man åt också korn om man inte kunde få tag i något annat. Ibland användes korn till och med som straff. Soldater som brutit regler straffades ibland med att få sin ranson i korn istället för vete.

Kött var något som man verkade äta ganska ofta även om man ansåg brödet och säden vara det viktigaste. Då slaktade man oftast småboskap som får eller grisar. Man jagade även och då jagade man de arter som fanns tillgängliga på plats. Allt ifrån småvilt till stora hjorddjur och havsdjur som säl eller val kunde man jaga. Lyxvaror som dadlar, fikon, honung eller olika kryddor var det inte vanligt att en soldat fick att äta. Om man var posterad på ett fort där man stannade året om kunde man få tag i dessa lyxvaror oftare än när man var soldat ut på fälttåg. Dock hade man ibland tur på fälttågen och kunde komma över förråd av lyxvaror som till exempel fikon. Detta hände bland annat Caesar då han var i Afrika.

Skillnaderna och likheterna mellan källorna och utvecklingen genom perioderna var så att Caesar var den som mest tog upp logistiken eftersom det var han som kommit detta närmast eftersom han varit general i krig, men när Tacitus och Ammianus tog upp den var det i stort sett samma saker de beskrev, logistiken i förhållande till strategin, vilka transportmöjligheter det fanns och vad man åt huvudsakligen och vad man fick ta till då svälten kom. Dock märktes det att de inte hade haft samma upplevelser och erfarenheter som Caesar och därför uppfattar de inte logistikens betydelse på samma vis som Caesar gjorde. Vad gäller de olika perioderna och om logistiken inom den romerska armén förändrats så var det inte några större förändringar i helheten. Man använde sig av samma transporter och samma sorts mat åts. Hela organisationen var i stort sett oförändrad genom perioderna och de källor som jag har studerat.

Det fanns olika metoder av logistik som man kunde använda sig av. Man kunde förse sig

med proviant genom att skicka konvojer av soldater mellan lägret och en bas och genom att man samlade proviant allteftersom man avancerade. Detta gjorde att armén var med lätttrölig och lämpade sig bättre för snabba anfallskrig. Men risken fanns att man råkade ut för att det helt enkelt inte fanns någon mat dit man kom. Man kunde också föra med sig allt man behövde i en tross med packdjur, kärror och liknande. Detta gjorde att armén blev långsam och inte kunde manövrera snabbt för att överraska fienden. Men dock hade man allt man behövde med sig och behövde inte oroa sig för svält på samma vis. Denna typ av logistik passade bra för längre krig som till exempel erövringskrig då man kunde välja sina slag på ett annat sätt. Om man var posterad permanent i en provins och illbringade hela sin tid i fortet var logistiken lättare att se över eftersom fortet var stationärt och man kunde då bygga kanaler, hamnar och vägar där man kunde transportera provianten i direkt anslutning till fortet. Detta gjorde också att man inte behövde lika mycket mat eftersom en soldat som inte är i ständig rörelse behöver mindre mat eftersom han inte gör av med lika mycket energi som en soldat ute på fälttåg.

Plundring var även ett annat sätt att ordna proviant på. Då plundrade man omgivande landsbygd och städer. Även kontakter med allierade folkslag och stammar bidrog till proviantförsörjningen. Även då man ingick fredsfördrag med fiender kunde man vinna på det inom logistiken eftersom man kunde begära, som ett fredsvillkor, att fienden skulle bidra med proviant närhelst man behövde och bad om det.

När svälten slog till fick man ibland ta det som bjöds som kunde vara allt ifrån mindre smakliga växter som malört, nyheter som en rot kallad chara, köttet från sina egna packdjur och till och med djurkadaver. Uppfinningsrikedomen var stor och man lärde sig säkert mycket som man kunde använda vid framtida händelser under andra fälttåg.

Den romerska soldaten fick endast två fasta mål mat om dagen, frukost och kvällsmål. Dessa bestod vanligtvis av bröd eller gröt, saltat kött och grönsaker. Andra former av matvanor nämns även i källorna. Soldaterna beskrivs som frossare och de verkar frossa närhelst de får chansen. Detta kanske berodde på att de fick ganska lite mat vanligtvis och att de helt enkelt passade på då de fick chansen att äta sig riktigt mätta. Ibland kunde man som enskild soldat få mat hemifrån som släkt och vänner skickade. Detta måste ha varit både ett välkommet avbrott och tillskott för en soldat som oftast befann sig lång hemifrån och oftast ute i krig.

6. Litteratur - och källförteckning

Källor

- Amm. Marc.* Ammianus Marcellinus. *The surviving books of the history. Vol I.*
Övers. Rolfe, J.C. 1935. Massachusetts. USA.
Ammianus Marcellinus. *The surviving books of the history. Vol II.*
Övers. Rolfe, J.C. 1937. Massachusetts. USA.
Ammianus Marcellinus. *The surviving books of the history. Vol III.*
Övers. Rolfe, J.C. 1958. Massachusetts. USA.
- Caes.BGall.* Caesar, Gajus Julius. *Kriget i Gallien. Första och andra delen.*
Övers. Å, Fridh. 1963. Stockholm.
- Caes.BCiv.* Caesar, Gajus Julius. *Inbördeskriget.* Övers. I. Lagerström. 2007.
Stockholm.
- [Caes]BAlex.* Caesar, Gajus Julius. *Alexandrian, African and Spanish wars.*
[Caes]BAfr. Övers. A. G. Way. 1964. Massachusetts. USA.
- Tac. Ann.* Tacitus. *Annaler I-V.* Övers. I Svalenius. 2003. Sävedalen.
Tacitus. *The annals. Vol. III.* Övers. Jackson, J. 1963.
Massachusetts. USA.
Tacitus. *The annals. Vol. IV.* Övers. Jackson, J. 1962.
Massachusetts. USA.
- Tac. Hist.* Tacitus. *The histories. Vol I.* Övers. Jackson, J. 1956.
Massachusetts. USA.
Tacitus. *The histories. Vol II.* Övers. Jackson, J. 1962.
Massachusetts. USA.

Litteratur

- Anderson 1992 Anderson, J.D., *Roman military supply in North-east England.*
(BAR British series, 224), Oxford 1992.
- Campbell 1994 Campbell, B. 1994. *The Roman army. 31 BC - 337 AD.* London.
- Carrié 1993 Carrié, J.M., "The soldier", i Giardina, A. (red.), *The Romans.*,
Chicago & London 1993, S. 100 -137.

- Goldsworthy 1996 Goldsworthy, A. 1996. *The Roman army at war. 100 BC - 200 AD*. New York.
- King 1999 King, A., "Animals and the Roman army: the evidence of animal bones", i Goldsworthy, A & Haynes, I. (red.), *The Roman army as a community*. Portsmouth 1999, S. 139-149.
- Parker 1928 Parker, H. M. D. 1928. *The Roman legions*. London.
- Watson 1969 Watson, G.R. 1969. *The Roman soldier*. New York.
- Webster 1969 Webster, G. 1969. *The imperial Roman army of the first and second centuries AD*. London.
- Wells 2004 Wells, P.S. 2004. *Teutoburgerskogen. Slaget som stoppade Rom*. Stockholm.